

іван монолатій

Г А Л И Ц Ь К И Й
К О М П Р О М І С
1 9 1 4 Р О К У
С Т А Р Т Ч И Ф І Н І Ш
У К Р А Ї Н С Ь К О
П О Л Ь С Ь К О Г О
П Р И М И Р Е Н Н Я

У фокусі українці - поляки, який виявився найбільш конфліктогенним з-поміж тандемів рівностатусних етнічних меншин у «галицькому» сюжеті дослідження взаємодії етнополітичних акторів на західноукраїнських землях у 1867-1914 рр., привертають увагу засоби внесення конструктивного начала в міжетнічну взаємодію. Їх багато: ймовірні ініціативи включають спектр від адресних звернень, укладання угод чи домовленостей - до публікацій у періодичній пресі. Саме в останній, як основному тогочасному засобі суспільної комунікації, відбувалося й публічне обговорення тих проблем, які стали каменем спотикання в українсько-польських стосунках. Не буде перебільшенням те, що й хронологія активного пошуку/заперечення міжнаціонального примирення в Галичині вже мала «дорослий вік» - принаймні понад два десятиліття. А той факт, що лише в ході перемовин було відхилено близько десяти проектів польсько-української угоди, тільки «Галицький компроміс» 1914 р. почасти засвідчив можливість початку конструктивної співпраці між обома етнонаціями. Як зауважував улітку 1911 р. політичний оглядач львівського «Діла», «...поголовки про польсько-українську згоду стали в останніх літа постійним явищем нашого політичного життя. Шукаючи за їх причинами, можна поставити дві альтернативи: або справді Поляки починають розуміти, що теперішній стан польсько-українських відносин в державі, де скрізь бачимо змагання до національного порозуміння і проби полагодження національного питання, можливий та що треба шукати виходу з теперішнього положення, - або ті поголовки, інспіровані

ними, являються політичним маневром, який має на меті відвернути увагу: державних кругів: від польсько-українських відносин...» (1)

А оскільки на характер етнополітичної поведінки українців і поляків у досліджуваній період постійно впливав фактор претензій на спільну територію проживання, то визначальними були вимоги українців стосовно запровадження територіальної автономії в регіоні їх ареального проживання (2). Їх агрегували й артикулювали українські політичні актори, які обстоювали той варіант політичного консенсусу з поляками, який базувався на їхній участі в державному управлінні й запровадженні автономії (3).

На думку лідерів українців, «...здійснене сього домагання найпевніше перемінило би стан залежності українського народу від польського на стан рівновартности і рівноправности обох народів: кождий з них був би господарем на своїй національній території, кождий мав би свою окрему автономну провінцію. Та заки прийде час на здійснене сього домагання в зв'язку з перебудовою австрійської держави на основі національно-територіяльної автономії, стан залежності українського народу від польського може бути змінений при помочі ряду реформ, для яких переведене не треба ждати аж на зазначену перебудову австрійської держави. Приміром тут можуть послужити ті краї австрійської держави, де при помочи таких реформ національне питане або - бодай в часті - полагоджено (прим. Моравія або Буковина) або полагожене його стоїть на деннім порядку (прим. Чехія)» (4).

А що, прагнучи здобути політичну рівноправність з політичними акторами поляків в управлінні Галичиною, українці шукали підтрим-

ки в центральних органів влади, націю-державу останні трактували як партнер у спарингу проти вимог поляків щодо розширення компетенції галицької автономії: «Польські політики не можуть зрозуміти того, що польсько-український спір швидче чи пізніше стане справою державної ваги, так само, як спір німецько-чеський. А коли б до сього спору серйозно вмішала ся держава, то безперечно польський «стан посідання» не дав ся би вдержати, бо щоби в краю, заселенім двома народами, які собі дорівнюють числом, з яких кождий має свою компактну територію, один нарід мав таку абсолютну повноту власти над другим, се вже занадто велике викривлене ідеї національної рівноправности, яка, хоч з великими трудностями, пробиває собі шлях в австрійській державі» (5).

Статусно-рольовий фактор визначав варіативність умов досягнення міжетнічного компромісу між українцями і поляками. При цьому трансльовані етнічною пресою оцінки ініціатив їх політичних акторів зазвичай відповідали інтеграційній етнополітичній поведінці груп, які вони репрезентували «... справа польсько-українського порозуміння, се не справа кількох нових субвенцій з краєвих чи державних фондів, кількох нових гімназій, кількох нових катедр чи навіть цілого університету для українського народу, взагалі не справа нових «концесій», з польської і нових «здобутків» з української сторони, тільки справа основ цілого правно-політичного (розрядка в оригіналі - І. М.) життя в Галичині і - на стільки ходить о відносини між Галичиною і державою - в державі під національним оглядом. Ті основи мусять бути змінені, коли справді має дійти до трівого польсько-українського порозуміння...» А тому для етнофорів-українців прийнятною була формула, так би мовити, міжетнічного розмежування: «... Як Поляки про

свої національні справи рішають самостійно, без нашої волі, так само самостійно, без волі Поляків, хочемо й ми рішати про наші національні справи» (6).

Суспільно-політичні обставини польсько-українського компромісу активно обговорювалися в державних і громадських колах імперії. Скажімо, кореспондент віденської «Neue Freie Presse» зазначав, що «Угода між Поляками і Русинами є майже так само трудною до переведення, як німецько-чеське порозуміння. Обосторонню вразливість треба пошанувати і як найбільше числити ся з радикальними групами обох таборів...» Однак «Оба народи і край, що дуже потребує розвитку, віднесли би користь з національного мира» (7). А прязька «Union», посилаючись на історію попередніх польсько-українських угодових акцій та обструкцію Галицького крайового сейму (ГКС) у 1910 р., підкреслювала: «... нема сумніву, що дотеперішні спори і борби обом народам шкодять і є небажані в спільнім інтересі цілого краю. Справедлива (розрядка в оригіналі. - І. М.) угода скрипила би становище Галичини в нашій половині монархії...» (8)

Свою точку зору з приводу українсько-польської дискусії мали і буковинські журналісти, які на шпальтах «Czernowitzer Tagblatt» заявили: «В останніх часах ... допустила преса відомість про нові угоди в Австрії, тим разом про угоду між Поляками і Русинами в Галичині. Ми таки вже є державою угодових заходів. Політичні філи (хвилі. - І. М.) бідної Австрії від давна несуть її від одного угодового берега до другого. Що десять років маємо потрясіння через угоду з Угорщиною. Питане національної угоди в Чехії є вічно отверте. Побіч нього виринає, неначе для відміни, моравська угода, німецько-словінське питане в Стирії (Штирії. - І. М.) і ще подібних.

Тепер має наше політичне життя збагатити ся ще одним угодовим питанєм» (9).

Кореспонденції часопису галицьких німців «Deutsches Volksblatt für Galizien» свідчили про активне зацікавлення проблемою польсько-українського замирення. Називаючи головні вимоги етнічної більшості регіону (відкриття українського університету, збільшення чисельності українських шкіл і гімназій, а також державних службовців-українців) цілком справедливими, дописувач зазначав, що «: теперішні переговори між правительством і обома слов'янськими народами краю повинні стати хвилею, в котрій положене Німців в східній Галичині має бути просліджене і коли треба допомогти тому народови краю до здобуття своїх прав...» А що польсько-українська угода відкрила б західно-українським німцям шлях до власної сеймової репрезентації, то часопис висловив сподівання, що «... німці Галичини одержать вкінці те, що їм справедливо належить ся: відповідне їх числу і значінню представництво в соймі, свободний і забезпечений розвиток німецького народного шкільництва і їх господарських організацій та рівноправність німецької мови в народності в публичнім житю». Це вкотре свідчило, що, незважаючи на формально високий статус німецької групи в координатах міжетнічної взаємодії, тривали соціокультурні суперечності між етнофорами-німцями і поляками, особливо в царині релігії і шкільництва (детальніше - п. 5.3.). А тому перші покладали значні надії на компроміс між поляками й українцями, вбачаючи в політичних фігурах останніх гарантію повноцінного етнополітичного розвитку своєї групи. Власне кажучи, це відбулося тільки в реаліях державного будівництва ЗУНР, зокрема її етноплюральної політики (10).

Отже, публікації езоповою мовою в періодичній пресі дають змогу констатувати особливу роль держави з одного боку і етнічних меншин з другого в налагодженні конструктивних міжетнічних стосунків. А що від етнополітичних акторів останніх залежить вироблення і втілення в життя системи заходів для досягнення толерантної міжетнічної взаємодії, показовою ми вважаємо ініціативу проведення т. зв. «угодових конференцій», під час яких «свої» і «чужі» робили спроби лобювати проекти реформування виборчого законодавства до ГКС (11).

Однією з перших була двостороння зустріч, яка відбулася 28 листопада 1911 р. у Відні. Її фігуранти - українські і польські депутати австрійського парламенту. В перемовинах з українського боку брали участь члени президії Українського клубу, націонал-демократи К. Левицький, Т. Окуневський та Є. Петрушевич, з польського - члени президії Кола Польського на чолі з президентом Леоном Білінським. Позицію Українського клубу озвучив К. Левицький, який запропонував таке розуміння проблеми: «... означене процентового відношення мандатів посольських для обох народів в краю є дійсно першою квестиєю, що творить точку вихідну в справі реформи виборчої (розрядка в оригіналі. - І. М.) до галицького сойму, та коли польська сторона ретельно думає про міжнародне уладжене польсько-руських відносин, то мусить згодити ся з таким трактуванем справи, як поставлено з нашої сторони» (12).

Українська сторона запропонувала п'ять основних засад реформування ГКС: 1 - загальне, безпосереднє, рівне і таємне виборче право; 2 - у разі незгоди сеймової більшості на першу умову - в межах куріальної виборчої системи забезпечення 1/3 всіх мандатів українським депутатам; 3 - пропорційність і плюральність

(13)* виборчого права; 4 - вибір 1/3 членів Крайового виділу (зокрема із заступником маршалка) українськими депутатами; 5 - формування української сеймової репрезентації для виборів з українських депутатів сейму: а) членів Крайового виділу; членів сеймових комісій; представників до крайових інституцій (до яких сейм вибирає свої заступників), а також членів дисциплінарної комісії і апарату сейму («сеймового бюро») - на підставі 1/3 депутатів; б) автономії у питаннях українського народного і середнього шкільництва. Незважаючи на те, що українці становили 42% всього населення Галичини, а вимагали тільки 1/3 сеймових мандатів, у цьому їм польська сторона відмовила (14).

Непоступливість етнофорів-поляків дала підстави українцям заявити, що «Становище Поляків до нашого народу безприкладне на цілیم просторі австрійської держави. Поляки не соперничають (розрядка в оригіналі. - І. М.) з нашим народом о більший або менший вплив у сій або іншій області публично-правного устрою, а вони над нами панують (розрядка в оригіналі. - І. М.). [...] Єдиною і дуже великою нашою уступкою в справі соймової виборчої реформи є наша концесія на збережене курияльності - так цінної з погляду польських національних інтересів». А що вже на початку грудня сторони призупинили угодові переговори, а подальші контакти зайшли в глухий кут, то політичні актори етнічної більшості (націонал-демократи і радикали) заявили, що «...подальші конференції вважають безпредметними, а переговори, з вини поляків, - остаточно розірваними».

Наступним етапом, так би мовити, вже антиугодової акції, стали заяви українських періодичних видань про можливий розпуск ГКС - як наслідок невдалої спроби порозуміння з Колом Польським. Газетні публікації стверджували,

що «в польському таборі бере гору та політична думка, яку проголосив на останніх зборах Праввиці Народової у Кракові посол д-р Яворський, що сейм має бути розпущений, а нові вибори - проведени» (15).

Іншими словами, українські часописи артикулювали етнофорам-українцям тезу про цілком можливий тактичний хід польських політичних фігур - створення ситуації штучного переформування сеймової більшості. За такої умови склалася б репрезентація, схильна до певних поступок і не схильна до обструкції. Ймовірно, що це свідчило про слабкість політичних акторів українців. Адже ще наприкінці 1910 р. газета «Діло» висновувала, що «... всю свідомість і силу руського народу замкнено в такі вузькі парламентарні рами, що вона на парламентарній арені показала ся величиною такою незначною, що не можна й думати, щоб вона могла як слід обороняти інтереси народу. [...] В кожній області суспільного житя заострене національних відносин збільшаєть ся в міру того, як народні маси приходять до переконання, що їх парламентарна репрезентація безсильна оборонити як слід їх інтереси».

Зважаючи на провал попередніх домовленостей між польськими та українськими політиками, останні продовжили використовувати тактику обструкції, вже апробовану під час засідань сейму в попередні роки (детальніше - 3.2.). Її нова фаза розпочалася на пленарному засіданні ГКС 11 січня 1912 р. Згодом «українські концерти», як ці акції називали поляки, продовжилися 20 січня, коли на сигнал Тимотея Старуха («Ганьба цьому сейму!») розпочалася гра на музичних інструментах. Як повідомляла польська преса, найголосніше у трубку дув радикал І. Макух, так відчайдушно, що «аж кров заливала йому обличчя», а Т. Старух використовував

привезені з Праги електричні дзвінки, гра яких приводилася в дію за допомогою Батарей (16). «Голосна обструкція» українських націонал-демократів і радикалів відбувалася на засіданні сейму і 3 лютого, і в наступні дні аж до закриття сесії ГКС 14 лютого 1912 р.

А що двосторонні перемовини у Відні (листопад - грудень 1911 р.) закінчилися повним фіаско, то ініціативу їх регулярного проведення перехопив намісник Галичини М. Бобжинський як посередник українсько-польського поруміння: «П[ан]. намісник в переговорах між презесами польських і руських клубів в справі виборчої реформи обмежаєть ся до ролі посередника, який підпирає доведене до порозуміння». Так, зокрема в січні 1912 р. двічі (15 і 25 січня) відбувалися зустрічі між польськими й українськими політичними акторами. Незважаючи на те, що ці події викликали жваву дискусію в лоні парламентської репрезентації поляків (17), згоди щодо нового проекту виборчої ординації сторони не дійшли.

Українська преса, коментуючи чергову поразку сторін, констатувала й факт недовіри етнофорів-українців до ідеї компромісу: «... віденська історія починає повторяти ся на краєвім терені, у Львові. [...] Починають ся польсько-українські переговори у Львові. Що польська сторона починає їх після української сецесії, сього не забуває використати як політичний капітал, реклямуючи свою згідливість. [...] Своєю тактикою, своїм обманюванем і своєю віроломністю, які вічно повторюються. Поляки довели до того, що в нашій суспільности вже сам факт переговорюваня з Поляками стрічаєть ся з що раз більшим недовірем і невдоволенем. На основі дотеперішних досвідів наша суспільність переконана, що в усіх тих переговорах Поляки мають за ціль тільки обдурене противника,

а не чесне порозуміне з ним, - переконане, яке на жаль доси не потверджувало ся. І тому суспільність різко осуджує всякі уступки з наших принципіальних домагань бо переконана, що ті уступки, замість довести до порозуміння, дадуть тільки Полякам нове оруже проти нас».

Суттєвими в контексті пошуку елементів міжетнічного компромісу були вісім пунктів проекту виборчої ординації, запропоновані М. Бобжинським 25 січня 1912 р. Їх ми трактуємо певним «пристосувальним механізмом» політичної системи, який за умови прийняття дозволив би зберігати рівновагу у взаєминах політичних акторів українців і поляків у Галичині:

1. Частка українських мандатів має бути такою ж, як і репрезентації Галичини до рейхсрату - 26,4% від загальної кількості членів сейму.

2. Кількість українців - членів Крайового виділу - становитиме двоє проти восьми або, ймовірно, троє проти семи.

3. З-поміж членів Крайового виділу крайовий маршалок визначатиме двох своїх заступників у Крайовому виділі - по одному українцеві й поляку.

4. Українцям, які засідатимуть у сеймі, має бути визнане право вибору українських членів Крайового виділу, членів сеймових комісій - у кількості, яка відповідатиме їх співвідношенню до загальної кількості членів сейму; а також право вибору до тих інституцій, до яких сейм вибирає, не порушуючи права Крайового виділу щодо пропозицій стосовно Крайового банку.

5. У міській курії або новоутвореній загальній курії міст утворюються національні виборчі округи з тих виборців, які під час останнього перепису населення записали українську мову розмовною; буде встановлена відповідна кількість українських округів і мандатів.

6. У курії сільських і містечкових громад запроваджується двомандатна пропорційна система (аналогічна виборам до рейхсрату), однак зі змінами - для уникнення трьох або чотирьох турів виборів і спрощення процедури виборів. Відсоток голосів під час першого туру виборів посла більшості і меншості буде знижено, а у разі прийняття пункту 1 територію двомандатних округів буде зменшено.

7. Крайовий статут визначатиме компетенції сейму в тій редакції, на яку погодиться уряд.

8. Крайовий статут міститиме положення, згідно з яким організація громади і повітової ради ґрунтуватиметься на підставі заступництва інтересів, а також постанову, що у разі об'єднання двірського обшару (великих поміщицьких землеволодінь) з громадою обшар може залишити собі право використовувати місцеву поліцію (18).

Вже наступного дня, 26 січня, президія Українського клубу озвучила свою відповідь стосовно пропозицій М. Бобжинського, а преса опублікувала її 5 лютого 1912 р.:

1. Відмова від 26,4% мандатів; згода тільки на 31% за умови виконання цих пунктів.

2. Вимога утворення одномандатних національних виборчих округів як у курії сільських і містечкових громад, так і в обох (дочасній і загальній) міських куріях.

3. Вимога включення до Крайового виділу трьох українців із загальною кількістю вісім осіб, причому згода на те, щоби тільки двох з них вибирали члени сейму українці, а одного - цілий сейм з-поміж членів сейму українців.

4. Відмова від ідеї зменшення кваліфікованої більшості, необхідної для зміни крайового статуту.

5. Відмова від ідеї розширення крайової автономії.

Підсумовуючи чергові спроби українсько-польського порозуміння, часопис «Діло» оцінює політичну поведінку української делегації так: «... про уступки, які підсуває нам польська сторона : не може бути мови (розрядка в оригіналі. - І. М.)» (19).

Отже, переговорний процес між політичними акторами українців і поляків і далі залишався основою для нової ескалації конфлікту. Це засвідчили зустрічі 1 і 8 лютого. На підставі провалу переговорів польські сеймові клуби оприлюднили офіційний комунікат і слова М. Бобжинського, що «...Поляки поза ті межі у жодному разі не вийдуть, а до виходу поза ті межі схилити їх (він. - І. М.) не може» (20).

Зауважмо: взаємна згода з приводу правил і процедур є, так би мовити, «найслабшим» типом компромісу, а стійкішим - згода щодо ідеологічних установок і цінностей домінуючої та опозиційної еліт (21). Тому компроміс етнічних меншин, зокрема не елітний, а суспільний, ґрунтується на взаємозобов'язувальних домовленостях. А використовуючи критерії стійкості («рівновага» Д. Неша: нікому з учасників компромісу не вигідно його порушувати в односторонньому порядку) й оптимальності («рівновага В. Парето»: такий наслідок дає кожному учасникові не менш гарантований результат - зміст угоди не може поліпшитися ніякими іншими ходами), проаналізований етап міжетнічного компромісу ми вважаємо не оптимальним, але стійким.

В інструментарії протестних акцій етнічної більшості регіону у відповідь на позицію польських політичних фігур - т. зв. «широка агітація» за загальне виборче право у Східній Галичині, організація масових зібрань і віч. Їх розпочали в січні 1912 р. лідери УРП, які у своїх пресових виданнях закликали етнофорів-українців з «почуття великої відповідальності» організувати

віче на підтримку реформи виборчої ординації до ГКС, а на уступки, які пропонувала польська сеймова більшість, у «жодному випадку не приставати». На увагу заслуговує й зразок телеграми, яку надсилали Прем'єр-міністрові Карлу Штюрку учасники віч такого змісту: «Українські народні збори у (:) протестують проти законопроекту виборчої реформи польської сеймової більшості та просять високе правління представити урядовий законопроект, згідно з якими 1/3 українців буде забезпечена сеймовими мандатами» (22). Одночасно керівництво УРП зобов'язало організаторів і президії віч надсилати депутатам - членам партії петиції до сейму з якнайбільшою кількістю підписів і вимогами запровадити «український» варіант виборчої реформи і протестами проти «польського» проекту.

А що акції протесту, які ми трактуємо і як вияв колективної етнополітичної поведінки спільноти, мали резонанс, передусім у лоні власної етнотрупи, то вже в лютому у відозві Народного комітету УНДП політичні актори українців констатували: «... наш край відозвався ... сотками віч і зборів сповняючи свій обов'язок підпирав кріпким народним голосом своїх послів. Нехай-же сей вічовий рух за виборчою реформою не затихає, але нехай пригадає і нашим противникам і центральному правительству у Відні, що у східній Галичині півчетверта міліона руських селян, міщан і робітників домагаєсь для себе справедливого виборчого права, жадає відчинення брам сойму для репрезентації руського народу. І в сій борбі не сьміємо приостати та не приостанемо доки не усуне ся сей шляхотсько-польський сейм реакції, неволі, нетерпимости і темноти, а на його місце не стане народний сейм обох народів» (37).

У спектрі чинників, які сприяли якщо не безпосередній співпраці етнічних меншин, то принаймні вносили в стосунки поміж «чужими» необхідний для гармонізації їхньої взаємодії конструктив - демонстрація готовності захищати «вони»-інтереси або ж, щонайменше, проявляти емпатію, що свідчило б про готовність рахуватися з аргументацією потенційних союзників. Прикладом такої емпірики є позиція, яку зайняли окремі політичні сили під час акцій українців на підтримку виборчої реформи. Так, з ініціативи ППСД, ЄСДП і «централістів» з УСДП 11 лютого 1912 р. перед будівлею ГКС відбулася спільна маніфестація 11 тис. осіб.

Однак й інші масові зібрання, організовані в населених пунктах регіону українськими радикалами, націонал- і соціал-демократами спільно з польськими соціал-демократами, не дали бажаного результату. Навіть головний медіатор виборчої реформи К. Левицький на шпальтах загребського часопису «Neue Tagblat» заявив, що скептично ставиться до українсько-польських переговорів, не бачить шансів порозуміння і всю провину за це покладає лише на поляків. Адже між польськими політичними угрупованнями в Галичині, на його думку, немає згоди, - галицькі подоляки й ендеки й далі ведуть боротьбу з намісником. Приміром діячі РН не приховували побоювань, які пов'язували з можливим ухваленням нової виборчої ординації: «... процес винародовлювання охопить і наш люд, замкнутий у польських (національних. - І. М.) округах: схід краю (Галичини. - І. М.) набуде виразного вигляду моноетнічної етнографічної території, чисто української. З тієї причини українці : бажатимуть поділу Галичини на два окремі краї. І бажання це мало б бути виконане. Хто погоджується на виборчу геометрію, тим самим віддає українцям у власність усе населення і край...»

Нездатність здолати успадковані з минулого та набуті під час взаємодії на конкретному історичному етапі елементи кризовості двосторонніх відносин, урівноважити «ми»- та «вони»-інтереси продемонструвала сеймова криза 1913 р. Її ми трактуємо як наслідок відсутності послідовного прагнення нації-держави й влади з'ясувати причини кризовості міжетнічної взаємодії, зокрема претензії українців і поляків. Адже наприкінці 1912 р. жодна зі сторін не бажала поступатися своїми принципами щодо формування нового виборчого законодавства до ГКС. Це неминуче призвело до затяжної кризи у крайовому суспільстві, подолання якої на взаємно прийнятній основі унеможливлувалося істотними ідеологічними розходженнями і превалюванням етнонаціональних інтересів (38). До цих обставин додавалися й речі зовнішнього порядку - балканський конфлікт і небезпека майбутньої австрійсько-російської війни, які створили нову політичну ситуацію в польсько-українських відносинах.

Тому в ситуації загострення відносин з Росією та активізації її adeptів на території монархії уряд був зацікавлений у стабілізації міжетнічних відносин у регіоні. Адже оглядачі віденських часописів повідомляли, що офіційні кола імперії переконані, що поширення російської пропаганди між українцями цілком можливе, а тому цей факт вимагає енергійного втручання уряду в російську пропаганду в Галичині і підтримки українського національного руху (39). З другого боку, російські зовнішньополітичні сили тривалий час поширювали інформацію про неминучу кризу політичної системи Австро-Угорщини. Зосібна представник російської дипломатичної служби у Відні в повідомленні міністрові закордонних справ Росії С. Сазонову вказував лише на одну, важливу для Росії, при-

чину кризи - неможливість польсько-українського порозуміння. Тому, як висновують історики, розширення національних та конституційних прав українців у Габсбурзькій монархії неодмінно сприяло б піднесенню українського національного руху на території Підросійської України. Тому, щоб не допустити цього, російський уряд підтримував не лише москвофілів, а й польські «антиблокові» партії, для яких була характерна проросійська орієнтація (40).

Політичні актори етнічної більшості активно артикулювали тезу, що поляки дотримуються умов договору з Росією, який уклав у 1907 р. Прем'єр-міністр П. Столипін із депутатами-поляками III Державної Думи (41). Згодом його розширили, закріпили і узгодили з польськими політичними фігурами Австро-Угорщини та Німеччини на Слов'янському конгресі 1908 р. в Празі. В той час, коли в Галичині між українцями і поляками йшла боротьба за сеймову виборчу реформу, в Державній Думі лунали промови російських депутатів на захист інтересів поляків. У них промовці закликали уряд дотримуватися польсько-російських угод, не зазіхати на Польську землю, дати полякам свободу, а натомість збирати в кордонах своєї імперії всі «руські» землі (42). Артикуляторами цих ідей стали й пресові видання польської ендеції, зокрема «*Slowo Polskie*». На своїх шпальтах часопис закликав етнофорів-поляків не йти на уступки українцям у Галичині, оскільки за це росіяни «помстяться полякам у Росії». На це львівське «Діло» стверджувало, що «нахабство москвофілів у Галичині - відгомін нахабства вшехпольсько-подоляцького» (43).

А що під час саме балканської кризи москвофіли активізувалися і провадили пропагандистські акції в Золочівському, Рогатинському, Бережанському, Коломийському і Косівському

повітах, то до президії намісництва у Львові надходили регулярні повідомлення про їхні акції під гаслом «приходу російських військ». Показовим ми вважаємо і фрагмент із записів заарештованого австрійця Шимона Беднасюка, звинуваченого у шпигунській діяльності на користь Росії: «На прадавній землі львівській повинні господарювати росіяни. Нашим гаслом є, щоби був єдиний народ російській на цілому широкому просторі від гір Карпатських аж до Камчатки в Азії» (44). Про такі випадки міністра внутрішніх справ систематично інформував М. Бобринський, зокрема й 24 грудня 1912 р. Для центральних органів влади це був, імовірно, останній аргумент для підтримки українського руху в Галичині. Офіційний Відень розпочав уносити певні корективи у свою політику стосовно українців, зокрема активно впливати на Коло Польське для вироблення компромісного рішення щодо реформування виборів до ГКС і нормалізації польсько-українських відносин (45). А що за діяльної участі Прем'єр-міністра К. Штюрка і намісника М. Бобжинського на переговорах у лютому - березні 1913 р. у Відні сторони досягли попередньої домовленості про реформування ГКС, то підґрунтя майбутнього компромісу було закладено.

На підставі «проекту Бобжинського» майбутній ГКС мав складатися з 228-ми послів, зокрема 62-х українців. До крайового законодавчого органу мало входити 13 вірилістів, з них четверо українців (п'ять польських єпископів, три - українські, два - ректори польських університетів, один - майбутнього українського та один - ректор Львівської політехніки); 45 послів з курії великих землевласників, між ними один українець; вісім - з курії середньої земельної власності, зокрема четверо українців; 99 - від сільських курій, між ними 45 українців; 44 від

міських курій, зокрема троє українців; 12 із загальної курії, зокрема троє українців; п'ятеро послів обирали торговельні палати і двох ремісничі. Запропонований проект уперше передбачав застосування принципів безпосереднього і таємного голосування, а польські й українські мандати забезпечувалися через національний кадастр (46).

Однак винесений на обговорення в ГКС варіант реформи не отримав підтримки з боку частини консерваторів, здебільшого подоляків, а також римо-католицького єпископату. Відхилення компромісного проекту виборчої реформи до сейму на думку історика Ю. Плекана, стало результатом боротьби між консервативною польською меншістю і демократичною польсько-українською більшістю.

Незважаючи на те, що проект реформи був поступкою для українців і фактично задовольняв політичних акторів поляків, окрім окремих угруповань, етнополітична поведінка останніх засвідчила неготовність більшості етнофорів «своїх» до здійснення поступок на користь «чужих». Зокрема 13 березня 1913 р. у Львові відбулося величезне віче противників проекту до виборчого законодавства - ендеків, членів «Центру», а також частини консерваторів. Очевидець цієї події Станіслав Грабський так характеризував (не)можливість польсько-українського порозуміння: «... такої корисної ситуації українці для себе ніколи вже не матимуть : для цього потрібно перечекати і тепер реформи не схвалювати». В атмосфері нападок «Gazety Narodowej», низки пресових видань польської ендеції, «Центру», стронництва Т. Цінського члени сеймової комісії щодо розгляду проекту виборчої реформи - польські депутати ГКС розпочали обструкцію. Її ми трактуємо як створення штучної ситуації, внаслідок якої і відбувся конфлікт-катализатор,

г а л и ч и н а
який призвів до консенсусного процесу - Галицького компромісу 1914 р.

Найбільшу лепту в конфліктну взаємодію, як свідчать джерела, вніс польський єпископат. У середині березня 1913 р. єпископи-вірилісти Юзеф Пельчар, Юзеф Теодорович та Леон Валенга повідомили намісника М. Бобжинського про неможливість участі у роботі ГКС. Мотивували вони це тим, що не можуть бути присутніми з різних, не залежних від них, причин. Подальше загострення двосторонніх взаємин спровокувала їхня «Заява єпископату», опублікована 2 квітня в періодичному виданні «Центру» - «Gazecie Narodowej». Фігуранти повідомляли, що «... польський єпископат, зібраний на спільній конференції у Львові 26 березня вирішив утриматися : від голосування за проект виборчої реформи із : принципових поглядів і сумніву, [що] через свій сепаратизм цей закон приніс би шкоду співжиттю обох народів». Конфліктність у міжетнічну взаємодію вніс і фрагмент листа єпископів, адресований графові Станіславу Тарновському: «...проект виборчої реформи розбуджує найбільші побоювання і загрожує повинню радикалізму, який однаково небезпечний науці релігії та етики, як і нероздільно пов'язаний з ними національній культурі. Будь-який радикалізм, чи то політичний, що не зупиняється перед хоч би найсвятішими етичними засадами: чи теж суспільний, що йде під прапором класових заворушень і ненависті, завдає удару по самих основах суспільства і моралі, і нехай нам ніхто не каже, що це не загрожує засадам католицизму».

Однак на зміну позиції польського єпископату, яку підтримували основні політичні фігури поляків, не змогли вплинути ані звернення влади/нації-держави, ані їхнього «брата по вірі» - греко-католицького митрополита А. Шептиць-

кого. Останній у віденській «Neue Freie Presse» закликав їх до порозуміння, зважаючи на спільність християнської віри, однак ця акція закінчилася невдачею (47).

Поодиноким прикладом міжетнічної взаємодії у цій ситуації залишилися протести українських соціал-демократів, які відбувалися спільно з лівицею поляків та євреїв. Відомий і той факт, коли під час першотравневої демонстрації 1913 р. в Бориславі член УСДП Млинко і член ЄСДП Брюкнер з трибуни критикували позицію польських єпископів щодо виборчої ординації - польською і почасти українською мовами. Однак заяви членів окремих лівих етнічних партій про те, що церква відокремлена від держави, а тому не може втручатися у справи останньої, політичні фігури поляків не почули. Як констатував пресовий оглядач, «... в останніх днях Галичина побачила явище, яке не приходилося бачити в тій країні. За реформу виборчу та проти її ворогів стали в один ряд усі демократичні галицькі партії без різниці національності. Явище в країні, де дві нації стоять на воєнній стопі супроти себе і де національні пристрасті вибухають з надзвичайною силою - справді помітне».

Відразу після оприлюднення заяви єпископів М. Бобжинський виїхав до Відня, де подав прем'єр-міністрові рапорт про відставку. Його задовольнили тільки 13 травня, а в листі до ексчиновника зазначалося, що імператор «ніколи не забуде єпископам того, що вони вчинили для бойкотування проекту виборчої реформи» (48). А що польсько-українське замирення в Галичині, зокрема реформування виборчого законодавства, так і не пішло далі нових взаємних обвинувачень, імператор розпустив ГКС і призначив дочасні вибори. Одночасно, без консультацій з Колом Польським, новим намісником

Галичини призначили Вітольда Коритовського, якому українські політичні актори закидали належність до табору противників порозуміння.

А що після дочасних виборів до ГКС у червні - липні 1913 р. обрали 31 депутата-українця із 47-ми повітів Східної Галичини (в 1908 р. українців було тільки 12), то політичні актори етнічної більшості регіону вкотре озвучили питання національно-територіальної автономії. Зокрема його обговорення в етнічних ЗМІ відбувалося як не у формі взаємних обвинувачень, то артикуляції ідеї можливого, так би мовити, «цивілізованого розлучення»: «Одне з двох: або поляки хочуть мати в Австрійській монархії Польський край, сурогат Польської держави, орган державного польського життя, у такому разі мусять згодитися на поділ Галичини на два краї: польський і український. Або якщо хочуть утримати єдність краю, мусили б виступити з новим розумінням Галичини, як гармонійної синтези польсько-українських національно-державних інтересів чи як державно-правної співвласності обох народів, польського й українського, з'єднаних між собою на підставі національної автономії».

Стосовно ж позиції польських політичних акторів, то в резолюції з'їзду ПСЛ від 5 квітня 1914 р. щодо українського питання зазначалося: «ПСЛ свідомо стану і положення нашого краю і переконана, що поділ краю на дві адміністративні частини нічим не можна обґрунтувати і ніколи [поділ] не буде проведено. Східна Галичина - це територія, на якій живуть поляки і українці, тому ПСЛ висловлює переконання, що лишень спираючись на національну рівність і справедливій позиції - відповідні для обох народів, ПСЛ свідомо своїх національних домагань, буде прагнути до того, щоб для справи незалежності отримати [в особі] українців союзника».

Практично реалізувати цю ідею мала б найменш як перший крок реформа виборчого законодавства до ГКС. Тому відразу після виборів, улітку 1913 р., політичні актори українців - депутати від УНДП і УРП у своїх заявах домогалися скликання спеціальної сесії сейму стосовно виборчої реформи у Львові, а за необхідності консультацій з урядом - перенесення її до Відня (49).

Напругу у двосторонніх відносинах напередодні осінньої сесії Райхстрату збільшили заяви членів українських парламентських клубів (націонал-демократичного і радикального) про неминучу з їхнього боку обструкцію уряду за зволікання у справі українського університету і реформи виборчої ординації до ГКС. «Метою української тактики у Відні, - заявляли українські послы, - є не зруйнування парламенту, тільки примушування його зайнятися польсько-українською суперечкою: і розв'язати її з огляду на наші вимоги». Політичні актори українців наголошували, що їхня обструкція звернена проти уряду К. Штюрка, який, на їх переконання, використовує парламент для «допомоги польському пануванню над нашим народом у Галичині».

Схожою, так би мовити, протесаною, етнополітичною поведінкою позначена й тогочасна заява української фракції ГКС - Українського сеймового клубу (УСК). Приміром, 25 жовтня 1913 р. у своїй резолюції ця представницька інституція заявила: «Після останніх сеймових виборів українська сеймова репрезентація на підставі ухвали клубу від 10 липня зайняла вичікувальну позицію і дала час уряду та польській стороні, щоб [вони] разом могли виступити з таким проектом реформи, з яким погодилася б українська репрезентація. Та, окрім прихильної, вичікувальної позиції, ані уряд, ані стронництва

польські не підготували прийнятних засад реформи. Тому Український сеймовий клуб вважає за необхідне виступити зі свого боку з головними вимогами щодо виборчої реформи...» (50) Головний постулат УСК - вимога рівного, загального, безпосереднього і таємного виборчого права. Члени клубу погоджувалися на реформу куріальної системи як перехідного етапу демократичної реформи сейму за умови, якщо в попередньому проекті компромісної реформи будуть враховані такі зміни: 1 - відсоток українських членів сейму дорівнюватиме третині - 33-м особам; 2 - буде скасована пропорційна виборча система; 3 - буде скасована плюральне виборче право; 4 - кількість мандатів для представників великої земельної власності відповідатиме їх податковим можливостям; 5 - буде скасовано курія середньої власності; 6 - українці матимуть трьох із восьми членів Крайового виділу; 7 - українська національна курія матиме право вето; 8 - проект не міститиме вказівок щодо повітових рад і двірських обшарів як таких, що не стосуються проблеми виборчої реформи (51).

А що українські парламентські клуби і далі продовжували обструкцію і регулярно надсилали прем'єр-міністрові протести щодо зволікання з ухваленням українсько-польського компромісу, то 5 грудня 1913 р. на одноденному засіданні ГКС намісник В. Коритовський вніс на розгляд законопроект виборчої реформи. Це створило формальні підстави для прикінцевих узгоджень позицій політичних акторів українців і поляків. Проте частина депутатів-поляків, що відстоювала куріальну систему виборів і не погоджувалася на рівне, пряме й таємне голосування, відкинула цю пропозицію. Вже 9 грудня УСК видав комунікат, в якому оголосив, що нове фіаско в перемовинах стало результатом тактики строн-

ництв, ворожих виборчій реформі, і пасивної поведінки уряду, а пресові видання етнічної більшості регіону не приховували розчарування: «Українська сторона має право домагатись, щоби ситуація вже раз вияснилась: чи польська сторона поважно трактує виборчу реформу і справді хоче компромісового вирівнювання ріжниць чи навпаки - тактикою проволікання стремить до розбиття справи і зрвання переговорів».

Як правило, на будь-якій стадії компромісу можливий, так би мовити, «зворотний» хід його реалізації, що втілюється використанням його фігурантами засобів конфронтаційного характеру. З-поміж них - публічні заяви «своїх», спрямовані до протиборчого табору - «чужих».

Проілюструймо їх фрагментами виступів українських політичних акторів на зламі 1913-1914 рр.: «Поки висів над сими панамі п'ясток української обструкції: бодай частина польських політиків розуміла, що полагожене сеймовою виборчої реформи в компромісі з Українцями є політичною конечністю, впливаючою з цілої системи фактів в області національної, краєвої, державної й економічної політики - конечністю, незалежною від сентиментів і настроїв» (52).

А що процес пошуку компромісної взаємодії між суб'єктами західноукраїнської етнополітичної сфери - не просто розподіл ролей на послідовно змінних стадіях переговорного процесу, а й тривала діалектика відносин у форматі влада/нація-держава - етнічні меншини, то «зондування» взаємних намірів і досягнення на т. зв. прелімінаріях попередньої згоди етнофори-українці трактували ключовим моментом українсько-польської угоди: «Виборча реформа зовсім не відповідає стремлінням нашого народу, але мимо того ми прийняли компроміс, щоби привернути спокій в край і лад в державі та уможливити спокійну діяльність сеї пала-

ти (Палати послів. - І. М.). Але бачимо, що і ся наша найдальша уступчивість не може спонука-ти польських партій, щоби прийняли умови, які для нас були вже жертвою. Від часу останних нарад комісії виборчої реформи знова минуло кілька тижнів і не зроблено ані кроку наперед. В тім є найліпший доказ, що Поляки зовсім не хотять реформи і правительство не трактує справи серйозно».

Оскільки компроміс увиразнює поведінку етнонаціональних спільнот у сфері етнополітичних відносин, саме політична культура перших окреслює зміст способів мислення і поведінки етнофора в царині міжетнічних відносин. Адже між компромісом та політичною культурою етногрупи існує прямий і зворотний зв'язок: 1 - коли в ході етносоціального або етнополітичного змагання/суперництва переважають компромісні варіанти розв'язання суперечок політичного характеру, тенденція політичної культури до компромісу проявляється сильніше; 2 - коли ліберально-демократичній політичній системі «підходить» раціонально-активістська модель політичної культури (Г. Алмонд, С. Верба) (53). У системі цінностей останньої компроміс акумулюється передусім як спосіб політичної поведінки етнофорів - частина механізму саморегуляції політичної системи.

А що прагматизація переговорного процесу передбачала й особистісну позицію етнічних лідерів, то суттєвою була участь у перемовинах посередників і медіаторів з їхнього середовища. Ба більше, у такій складній ситуації легітимності домовленостям надала участь державно-церковних діячів. Суттєвий приклад - толерантна позиція митрополита А. Шептицького щодо умов очікуваного політичними акторами обох етнонацій компромісу. Під час двосторонніх нарад щодо нього лідер українських греко-католи-

ків заявляв, що «... як єпископ нечасто : нерадо вдаюся в політику : однак нині забираю голос в сій високій раді : то думаю, що сповняю лиш свій сьвятий горожанський обов'язок. А прошу мені вірити, - з обох сторін Панів о се прошу, - сповняю його ширим серцем, дбайливим за добро цілого краю і обох народів» (70).

Постулати міжетнічної толерантності, артикульовані митрополитом учасникам переговорного процесу, визначали шляхи коректної міжетнічної взаємодії у досліджуваному хронотопі: «... Щоби доконати спасенного діла, піднесіть ся панове над прикрі для вас вражіння теперішньої хвилі. Оправданий жаль до одиниць нехай Вам не каламутить погляду на історичний факт, яким була би згода обох народів в такій важливій для нашого краю справі. Від віків живемо разом в сім краю, лучить нас звено спільних справ і спільних потреб та нещастя - закинемо боротьбу і положімо нині разом угольний камінь під ту будову розвою обох народів і красшої для цілого краю будуччини» (71).

Показовою була й практична діяльність А. Шептицького, який разом з єпископом К. Чеховичем 22 листопада 1913 р. брав участь у засіданні УСК, присвяченому реформі виборчого законодавства, а під час наради послів сеймових клубів 26 січня 1914 р. запропонував свої умови компромісу для нормалізації українсько-польських відносин у Галичині. Компромісний варіант А. Шептицького зокрема передбачав: 1 - із восьми членів Крайового виділу двоє мусять бути українцями; 2 - крайовий маршалок мусить мати один голос, а не два, як цього хотіли поляки; 3 - запровадження 12-ти двомандатних виборчих округів. А що на такі умови політичні фігури поляків погодилися, 28 січня (14 лютого) угоду підписали: «День 28. січня 1914 р. остане памятным в історії довголітних змагань

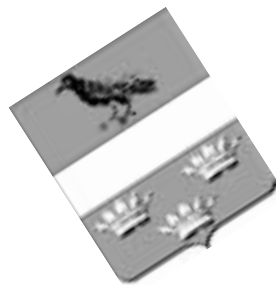

за реформу виборчої ординації до галицького сейму. [...] Покінчило ся шестилітнє невсипуще змаганє української репрезентації переведеня виборчої реформи, в якій вона мала зробити чималий досвїд що-до сути словности й вірности оголошеної програми ріжних політиків другого національного табору. Не час ще тепер підводити рахунки боротьби за виборчу реформу, виказувати взаємні здобутки і втрати та се годі й нині поминути мовчанкою, що проти майже тих самих постанов, які означено чейже з компетентною стороною Богу милим ділом, не так давно рушили були в похід польські шовіністи з інфулами (єпископськими митрами. - І. М.), оголошуючи похід проти мнимого масонства чим викликали були заколот в цілім краю. Та клич демократизації краєвої репрезентації і потреби покладеня основ під вирівнанє ріжниць між обома народами показав ся сильнішим чим усі інтриги...» (72)

Новий виборчий закон запроваджував принцип загального і прямого виборчого права при таємному голосуванні, скасував курії сільських громад і містечок, увівши багатоступеневі вибори. Однак виборче право було не рівне, а базувалось на засадах представництва інтересів з поділом на шість курій (великої власності, цензової міської, торгових і промислових палат, промислових об'єднань і сільських громад). Виборчі права отримували всі, хто мав право обирати до парламенту. Згідно з нормами нового виборчого закону 1914 р. кількісний склад депутатів ГКС повинен був становити 228 мандатів; у національному відношенні українцям передбачалося 62 мандати (27,2%). За ними закріплювалися посади віце-голови сейму, заступника голови і члена Крайового комітету, визначалося представництво у сеймових комісіях.

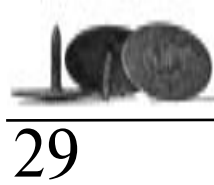
Згідно з умовами компромісу основою виборчого закону в перших трьох куріях залишався податковий ценз, а в курії сільських громад і в загальній курії міст виборче право отримував кожен повнолітній громадянин. Завдяки запровадженню національного кадастру, який передбачав, що виборці обиратимуть послами кандидатів тільки своєї національності, в найбільшій курії сільських громад польські послы отримували незначну перевагу. Великі польські землевласники зберігали свою попередню силу і, як і раніше, обирали 44-х послів. Уперше серед них з'явився українець, який навряд чи був би солідарний з рештою. Чисельність депутатів ГКС зростала на 67 осіб, найбільше в курії сільських громад - зі 74-х до 105-ти осіб, в курії торгових палат і промислових товариств - з трьох до семи, в цензовій курії міст - з 28-ми до 46-ти осіб (74). Однак фактично це не змінювало ситуації, оскільки депутати-українці, як і до реформи, не могли впливати на ухвали сейму. До того ж українське населення Галичини ніколи не мало більше 15% від загальної кількості депутатів сейму (76).

Результати виборчої реформи ілюструють порівняльні дані кількісного складу українських і польських депутатів ГКС:

Таблиця 1

Порівняльна таблиця кількісного складу депутатів «старої» і «нової» каденцій
Галицького крайового сейму

Представництво ГКС	Загальна кількість		Українці		Поляки	
Віришести	12	13	3	4	9	9
Курія великої посілості	44	45	0	1	44	44
Курія представників торгових палат і промислових товариств Львова і Кракова	28	7	0	0	3	7
Курія міст	28	46	0	6	28	40
Курія сільських громад	74	105	32	48	42	57
Загальна курія		12		3		9
Разом	161	228	35 (21,8%)	62 (27,2%)	126	166

Примітка. Таблицю укладено за: Плекан Ю. Борьба за реформу виборчого законодавства до Австрійського парламенту та Галицького сейму (кінець XIX - початок XX ст.). Монографія / Юрій Плекан. - Івано-Франківськ: Видавець Третяк І.Я., 2008. - С. 144.

Зауважмо: характер реформи передбачав прямі і таємні вибори за умови збереження виборчих курій, яких уже не існувало в інших провінціях імперії. Однак за прикладом Моравського 1905 р. компромісу запровадили принцип польського й українського національного представництва. Визнання національного кадастру і створення у ГКС національної курії для українців стали важливим надбанням етнонаціональної боротьби, яка до того затята точилася між двома народами. З точки зору національних інтересів етнічної більшості ре-гіону виборча реформа

була прогресивна: вона сприяла подоланню політичного протистояння представників польської й української етнонацій. А тому забезпечення українських виборчих округів національним кадастром та право вибору українською сеймовою репрезентацією своїх представників до сеймових комісій, крайового виділу і місцевих установ мали стати зародком української автономії у складі Австро-Угорщини. Це давало підстави сподіватися, що на практиці реформа могла врівноважити інтереси українців і поляків, представлених у ГКС. Щоправда, угода була справедливою

г а л и ч и н а
тільки у своїх загальних принципах, а визначені на її підставі межі виборчих округів і далі породжували суперечки політичних акторів (77).

30

Оскільки компроміс між етнічними меншинами - не просто один із засобів етнополітичної діяльності, несуттєва її властивість (акциденція), це радше «наскрізне» відношення, яке «пронизує» діяльність етнополітичних акторів у вертикальному і горизонтальному вимірах, а тому є невід'ємним атрибутом політики. «Ця реформа, - висновував історик І. Лисяк-Рудницький, - значила значно більше ніж передбачали її доволі скромні, явні умови. Крайовий статут був першим прикладом польсько-українського порозуміння; угода, досягнута 1848 р. на Слов'янському з'їзді у Празі, залишилася на папері, а «нова ера» 1890 р. хибувала на фундаментальне обопільне непорозуміння. Компроміс 1914 р. не дав українцям того, що вони думали їм належало; але принаймні він порушив монополію влади, яку поляки у Галичині мали від 1867 р.».

Тогочасні політичні оглядачі українсько-польський компроміс назвали «частковим примиренням». Зосібна так повідомляв кореспондент Санкт-Петербурзької телеграфної агенції С. Сватковський, зауважуючи, що угода налагодилася швидко, але цілком змінила свій характер (78). А що Галицький компроміс 1914 р. ґрунтувався на прийнятному варіанті крайової виборчої реформи, його можна вважати штучним, адже ані польські, ані українські політичні актори не спромоглися домовитися між собою без втручання третьої сили, залежали від якої вони були.

Як правило, в будь-якому компромісному рішенні етнічних меншин мусить бути взаємопов'язаний структурний ланцюг: потреби

сторін - інтереси - цілі - стратегії (за реалізацією цілей) - взаємодія акторів (пошук оптимальної формули згоди) - результат (компромісу досягнуто) - імплементація (компромісу досягнуто). Перелічені компоненти міжетнічного порозуміння, окрім останнього, в досліджуваному компромісі 1914 р. були. А що новий виборчий закон імператор санкціонував у липні 1914 р., розпустивши ГКС і призначивши нові сеймові вибори на жовтень того ж року, то внаслідок вибуху Першої світової війни цього не сталося. Новий виборчий закон до ГКС так і не запровадили.

Таким чином, перебіг відносно короткого і повною мірою не реалізованого (через історичні й політичні обставини) Галицького компромісу 1914 р. показав, що відсутність значних змін у польсько-українських відносинах у регіоні, як і домінуючий антагонізм у взаєминах двох етнонацій загалом, свідчить, що відмова держави від задоволення справедливих вимог етнічної більшості регіону перекреслила перспективу досягнення консенсусу і компромісу між етнонаціями навіть у недалекому майбутньому. Тут ми бачимо, що, на відміну від гармонізації стосунків, якої досягають у процесі взаємодії етнічні меншини і яка уособлює горизонтальну конфігурацію їх компромісу, ініційована етнічними меншинами співпраця з титульним етносом продемонструвала її вертикальний варіант.

1. Новий планъ польско-русского примиренія въ Галичин? // Галичанинъ. - 1897. - 12 (24) юня. - С. 1.

2. Кузутяк М., Вітенко М. Українська національна ідея в Галичині в контексті польсько-української боротьби за виборчу

реформу 1900-1914 рр. / Микола Кугутяк, Микола Вітенко // *Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис*. - Івано-Франківськ, 2009. - № 15-16. - С. 44.

3. Основи польсько-українського порозуміння // *Діло*. - 1911. - 7 серпня (25 липня). - С. 1.

4. Монолатій І. Політична мобілізація етнічної більшості західноукраїнських земель у другій половині XIX ст.: еволюція стратегій інтераціоналізму груп / Іван Монолатій // *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України*. - 2009. - Вип. 44. - С. 431.

5. Инакше ні! // *Діло*. - 1911. - 26 (13) серпня. - С. 1.

6. Основи польсько-українського непорозуміння // *Діло*. - 1911. - 9 серпня (27 липня). - С. 1.

7. Основи польсько-українського порозуміння // *Діло*. - 1911. - 7 серпня (25 липня). - С. 1.

8. Основи польсько-українського порозуміння // *Діло*. - 1911. - 10 серпня (28 липня). - С. 1.

9. Польсько-руська угода // *Діло*. - 1911. - 7 серпня (25 липня). - С. 2.

10. Ще про польсько-українське порозуміння // *Діло*. - 1911. - 23 (10) серпня. - С. 4.

11. Там само.

12. Там само.

13. Монолатій І. Жити і давати жити иншим. Німецький дискурс західноукраїнської етнополітичної сфери. Монографія / Іван Монолатій. - Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2008. - С. 117-118.

14. *Rusini a sejmowa reforma wyborcza* // *Czas*. - 1911. - 26 listopada. - S. 3-4.

15. Tomczyk R. *Radykalowie i socjaldemokraci. Miejsce i rola lewicy w ukraińskim obozie narodowym w Galicji 1890-1914* / Ryszard Tomczyk. - Szczecin: ZAPOL, 2007. - S. 528.

16. Левицький К. На першу конференцію польсько-руську / Кость Левицький // *Діло*. - 1912. - 1 січня (19 грудня). - С. 3.

17. * Одним з головних чинників нерівності виборчого права тривалий час була практика плюрального вотуму, або плюрального виборчого права. За її змістом різні виборці могли мати різну кількість голосів на тих самих виборах, залежно від майнового стану, рівня освіти та деяких інших підстав. Одним з ідеологів практики плюрального вотуму вважається відомий британський автор XIX ст. Дж. С. Міл, котрий стверджував, що народне представництво має бути організоване за принципами <справедливості і доцільності>. Зокрема, він характеризував плюральний вотум як <поступове право голосу> і, по суті, акцентував на тому, що відповідна практика повинна послугувати переходу від цензового до загального і рівного виборчого права. - Авт.

18. Там само.

19. *Materialy do historii Galicji na pozatku XX w. I. Sejmowa reforma wyborcza w rokowaniach stronnictw polskich i ukraińskich 1910-1913; zakonczonych opracowaniem przez Mich. Bobrzynskiego kompromisu*. - OR BJK, sygn. 8106/III, s. 10, 11, 28.

20. Уступки за виборчу реформу // *Діло*. - 1912. - 18 (5) січня. - С. 1.

21. *O rokowaniach polsko-ruskich* // *Czas*. - 1911. - 15 grudnia. - S. 2.

22. Tomczyk R. *Op. cit.* - S. 528.

23. Перед виборчою реформою // *Діло*. - 1910. - 26 (13) жовтня. - С. 1.

24. *Uwertura ruska* // *Czas*. - 1912. - 12 stycznia. - S. 1.

25. Польсько-українські переговори // *Діло*. - 1912. - 5 лютого (23 січня). - С. 1.

26. Політична дискусія в сойовім польськiм колi // Дiло. - 1912. - 18 (5) сiчня. - С. 1, 2; Соймoвi справи. Президiї польськiх соймoвих клубiв про виборчу реформу // Дiло. - 1912. - 10 лютого (28 сiчня). - С. 2.

27. Rząd a sejmowa reforma // Czas. - 1912. - 4 lutego. - S. 1.

32 28. Переговори - зiрванi! // Дiло. - 1912. - 10 лютого (28 сiчня). - С. 1-2.

29. Польськo-українськi переговори // Дiло. - 1912. - 5 лютого (23 сiчня). - С. 1; Rząd a sejmowa reforma // Czas. - 1912. - 4 lutego. - S. 1.

30. Польськo-українськi переговори // Дiло. - 1912. - 5 лютого (23 сiчня). - С. 1-2.

31. Tomczyk R. Radykalowie i socjaldemokraci. Miejsce i rola lewicy w ukraińskim obozie narodowym w Galicji 1890-1914 / Ryszard Tomczyk. - Szczecin: ZAPOL, 2007. - S. 532.

32. Глухова А.В. Компромисс и консенсус как методы регулирования и разрешения политических конфликтов / А.В. Глухова [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.rciabc.vsu.ru/irex/pubs/glukhova4.htm>. Дата звертання: 11.12.2009 р.

33. Маковеев Н.И. Компромисс как политико-культурный феномен: Автореф. дис. : канд. философ. наук: 23.00.03. / Н.И. Маковеев. - Екатеринбург: Уральський государственный университет им. А.М. Горького, 2000. - С. 20.

34. <Під терором!> // Дiло. - 1912. - 6 лютого (24 сiчня). - С. 1-2;

35. Tomczyk R. Radykalowie i socjaldemokraci. Miejsce i rola lewicy w ukraińskim obozie narodowym w Galicji 1890-1914 / Ryszard Tomczyk. - Szczecin: ZAPOL, 2007. - S. 532.

36. Ibidem.

37. До Руського народа Галицької Землі! // Дiло. - 1912. - 16 (3) лютого. - С. 1.

38. Tomczyk R. Radykalowie i socjaldemokraci. Miejsce i rola lewicy w ukraińskim obozie narodowym w Galicji 1890-1914 / Ryszard Tomczyk. - Szczecin: ZAPOL, 2007. - S. 533.

39. Reforma sejmowa ordynacji wyborczej. Jak zabezpieczyc nasze mniejszosci narodowe w okregach wiejskich? - Lwow: Nakladem Rady Narodowej, 1912. - S. 14, 15.

40. Ugoda polsko-ruska // Naprzod. - 1912. - 29 grudnia. - S. 1.

41. Под знаком російськoї експансiї // Руслан. - 1914. - 10 лютого (28 сiчня). - С. 2.

42. Денеша князя Урсова о национальных и политических отношениях в Галиции. 29.05. (11.06.) 1910 г. - АВПРИ ИДД МИД России, ф. 135, о. 474, д. 156/89, л. 2-3.

43. Плекан Ю. Боротьба за реформу виборчого законодавства до Австрiйськoго парламенту та Галицькoго сейму (кiнець ХІХ - початок ХХ ст.). Монографія / Юрiй Плекан. - Івано-Франківськ: Видавець Третяк І.Я., 2008. - С. 138.

44. Поляки і Росія. Чому Поляки опираються соймoвiй виборчiй реформi? Тайний договiр мiж Поляками і російськiм правительством о Галичину // Дiло. - 1913. - 20 грудня. - С. 2, 3.

45. Політика українського парламентського клубу // Галичанинъ. - 1909. - 17 (3) юля. - С. 1; Росія і галицька виборча реформа // <Дiло> і <Нове Слово>. - 1914. - 16 сiчня. - С. 3-4.

46. Московське нахабство // Дiло. - 1914. - 9 квітня. - С. 1.

47. Tomczyk R. Radykalowie i socjaldemokraci. Miejsce i rola lewicy w ukraińskim obozie narodowym w Galicji 1890-1914 / Ryszard Tomczyk. - Szczecin: ZAPOL, 2007. - S. 545.

48. Gruchala J. Rząd austriacki i polskie stronnictwa polityczne w Galicji wobec kwestii ukraińskiej (1890-1914) / Janusz Gruchala. - Katowice, 1988. - S. 99.

49. Левинський В. Галицька криза / Володимир Левинський // Дзвін. - 1913. - № 4. - С. 280.
50. Плекан Ю. Боротьба за реформу виборчого законодавства до Австрійського парламенту та Галицького сейму (кінець XIX - початок XX ст.). Монографія / Юрій Плекан. - Івано-Франківськ: Видавець Третьяк І.Я., 2008. - С. 133.
51. Tomczyk R. *Op. cit.* - S. 558.
52. *Ibidem.* - S. 559.
53. *Ibidem.*
54. Плекан Ю. Вказ. пр. - С. 135.
55. Tomczyk R. *Radykalowie i socjaldemokraci. Miejsce i rola lewicy w ukraińskim obozie narodowym w Galicji 1890-1914* / Ryszard Tomczyk. - Szczecin: ZAPOL, 2007. - S. 579, odsylacz 222.
56. Проти ворогів реформи // Діло. - 1913. - 1 березня. - С. 1.
57. Gruchala J. *Rzad austriacki i polskie stronnictwa polityczne w Galicji wobec kwestii ukraińskiej (1890-1914)* / Janusz Gruchala. - Katowice, 1988. - S. 102; Tomczyk R. *Radykalowie i socjaldemokraci. Miejsce i rola lewicy w ukraińskim obozie narodowym w Galicji 1890-1914* / Ryszard Tomczyk. - Szczecin: ZAPOL, 2007. - S. 559.
58. Демкович-Добрянський М. Потоцький і Бобжинський. Цісарські намісники Галичини 1903-1913 / Михайло Демкович-Добрянський. - Рим: Український Католицький університет св. Климента Папи, 1987. - С. 98.
59. *Ukraińskie programy* // Czas. - 1914. - 4 kwietnia. - S. 2.
60. *Z kongresu PSL* // Naprzod. - 1914. - 8 kwietnia. - S. 1, 2.
61. *Nowe zadania ukraińskie* // Czas. - 1913. - 17 lipca. - S. 1.
62. Tomczyk R. *Op. cit.* - S. 567, 568.
63. *Ukraiński projekt reformy* // Czas. - 1913. - 27 października. - S. 1.
64. *Ibidem.*
65. Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців 1848-1914. На підставі споминів / Кость Левицький. - Львів: Накладом власним з друкарні оо. Василян у Жовкві, 1926. - С. 672, 673.
66. *Справа виборчої реформи* // <Діло> і <Нове Слово>. - 1914. - 12 січня. - С. 1.
67. *Кілька слів про один польський політичний принцип* // <Діло> і <Нове Слово>. - 1914. - 26 січня. - С. 1.
68. *Промова посла Олесницького* // <Діло> і <Нове Слово>. - 1914. - 10 січня. - С. 4.
69. Маковеев Н.И. *Компромисс как политико-культурный феномен: Автореф. дис. : канд. философ. наук: 23.00.03.* / Н.И. Маковеев. - Екатеринбург: Уральський державний університет ім. А.М. Горького, 2000. - С. 16-17.
70. *Наради над виборчою реформою* // <Діло> і <Нове Слово>. - 1914. - 27, 28 січня. - С. 2-3.
71. Там само. - С. 3.
72. Tomczyk R. *Radykalowie i socjaldemokraci. Miejsce i rola lewicy w ukraińskim obozie narodowym w Galicji 1890-1914* / Ryszard Tomczyk. - Szczecin: ZAPOL, 2007. - S. 570.
73. *Закон про вибори депутатів до сейму для Королівства Галичини і Володимирії з Великим князівством Краківським.* Б/д. - ЦДІАУ у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 2350, арк. 13.
74. *Наради над виборчою реформою. Компромiс заключний!* // <Діло> і <Нове Слово>. - 1914. - 29 січня. - С. 1.
75. Плекан Ю. Боротьба за реформу виборчого законодавства до Австрійського парламенту та Галицького сейму (кінець XIX - початок XX ст.). Монографія / Юрій Плекан. - Івано-Франківськ: Видавець Третьяк І.Я., 2008. - С. 143, 144.

76. Монолатій І. Міжетнічні компроміси та консенсуси в Австро-Угорщині: історична ретроспектива та етнополітичне значення / Іван Монолатій // Буковинський журнал. - 2007. - № 2-3. - С. 137-138.

77. Кугутяк М., Вітенко М. Українська національна ідея в Галичині в контексті польсько-української боротьби за виборчу реформу 1900-1914 рр. / Микола Кугутяк, Микола Вітенко // Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. - Івано-Франківськ, 2009. - № 15-16. - С. 44.

78. Grodziski St. Sejm krajowy galicyjski. 1861-1914 / Stanislaw Grodziski. - Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 1993. - S. 69.

79. Лисяк-Рудницький І. Українці в Галичині під австрійським пануванням / Іван Лисяк-Рудницький // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе: у 2-х т. / Ред. Я. Грицак. - К.: Основи, 1994.- С. 442.

80. Плекан Ю. Вказ. пр. - С. 146.

34

